

УДК 338.242

АКТУАЛІЗАЦІЯ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Вахович І.М., д.е.н.

Чуль О.М.

Луцький національний технічний університет

В статті проаналізовано умови необхідні для актуалізації розвитку креативної економіки в регіоні як ключової детермінанти соціально-економічного розвитку. Визначено фактори формування креативного середовища та приваблення креативного класу в регіон. Висвітлено основні аспекти системи забезпечення регіональної креативної економіки.

Ключові слова: креативна економіка, креативні індустрії, креативний клас, креативний регіон.

The article analyzes the necessary conditions for the actualization of the creative economy in the region as a key determinant of socio-economic development. The factors of forming a creative environment and attracting the creative class in the region are defined. The main aspects of the system implementation of regional creative economy are described.

Keywords: creative economy, creative industries, creative class, creative region.

Актуальність проблеми. Визначальною особливістю сучасного розвитку є глобалізація усіх соціально-економічних і суспільно-політичних процесів, трансформація ціннісних систем і орієнтирів, стрімкий розвиток новітніх технологій і поширення ролі мережі Інтернет. Разом з тим, економічна ситуація характеризується невизначеністю тенденцій ринку, зміною лідерів економічного розвитку, зростаючими потребами споживачів, різноманітністю форм господарювання, моделей і методів управління.

Змінюються і вимоги щодо побудови регіональної політики розвитку регіонів. Міжнародний досвід показує, що така політика повинна базуватися на використанні нових підходів до використання ресурсного потенціалу регіонів, удосконалення системи управління регіональним розвитком у напрямку стимулювання їх альтернативного розвитку, в тому числі і такого, що базується на формуванні у регіоні креативної

економіки, спрямованої на підвищення зацікавленості як у вирішенні регіональних соціально-економічних проблем, так і підвищенні добробуту населення.

В цих умовах основним джерелом забезпечення стійкого розвитку регіонів та підвищення їх конкурентоспроможності стає інтелектуальна власність, креативність та заснована на ній здатність створювати нові товари та послуги, здатність будувати нові моделі розвитку, формувати позитивний імідж території та забезпечувати стійкий регіональний розвиток.

Аналіз останніх наукових досліджень. Вивченням ролі та значення креативної економіки для підвищення соціально-економічного розвитку територій присвятили свої дослідження Дж. Хокінс, Ч. Лендрі, Р. Флоріда, Т. Флемінг, Дж. Поттс, П. Лінднер, М. Метьюс, Ф. Матрассо, Дж. О'Конор, Е. Мельвіль, Е. Зеленцова, Л. Вистряков, Й. Клоудова.

Дж. Хокінс особливу увагу приділяє стану взаємозв'язку між креативною людиною та середовищем в якому ця людина існує. Він акцентує увагу на необхідності формування в регіоні інтелектуального середовища, в якому ідеї втілюються в життя, набувають соціального та економічного виміру [7].

Р. Флоріда у своїх дослідженнях оцінює взаємозв'язок креативності та соціально-економічного розвитку регіонів, визначає її вплив на формування позитивного іміджу територій [6].

Ч. Лендрі пропонує новий метод стратегічного регіонального розвитку, який дає можливість людям креативно мислити та діяти створюючи навколо себе сприятливе креативне середовище, підвищуючи потенціал розвитку регіонів та формуючи нову якість життя [8].

В Україні дослідженню суті, переваг та недоліків розвитку креативної економіки для регіонів на жаль не приділяється значної уваги, оскільки такий феномен є досить новим для вітчизняної економіки. Окремі питання, пов'язані з розвитком креативної економіки та визначення її як фактору підвищення конкурентоспроможності регіонів та міст досліджені вітчизняними науковцями Бриковою І.В., Дацко О.І., Мікулою Н.А., Орловською В.С., Чужиковим В.І.

Однак, на сьогодні залишається не розробленою цілісна концепція розвитку креативної економіки регіону, яка б містила чітку систему ос-

новних понять, моделей розвитку базових структур, їх функціонування та взаємозв'язок. Недостатньо проаналізовані фактори, які забезпечують формування креативного середовища в регіоні. Не в повному обсязі оцінена і подальша стратегія розвитку креативної економіки та її вплив на соціально-економічний розвиток регіонів.

Метою роботи є визначення адекватних українським реаліям умов та факторів розвитку креативної економіки.

Викладення основного матеріалу дослідження. Для визначення особливостей розвитку креативної економіки в Україні необхідно врахувати той факт, що умови та фактори її розвитку визначаються особливостями функціонування вітчизняної економіки, формами діяльності, роллю культури та креативності, менталітету нації, які обумовлені історико-культурним та політико-соціальним розвитком.

Перш за все при визначенні умов функціонування креативної економіки в регіоні необхідно звернути увагу на здатність суспільства сприймати креативну економіку як новий елемент боротьби за конкурентоспроможність країни та регіонів зокрема. В цьому контексті слід визначити відкритість суспільно-політичної системи до креативного розвитку, здатності до змін та інновацій, нетрадиційних підходів вирішення соціально-економічних проблем. І хоча креативність прийнято вважати індивідуальним феноменом, вона неодмінно набуває соціального характеру [6, с.49]. Адже саме по собі суспільство розвивається не інакше, як певна соціальна система, що існує за рахунок самоорганізації. Це складний, суперечливий процес, в якому можна віднайти об'єктивне і суб'єктивне, бо суспільні перетворення, трансформації відбуваються через наявність великої кількості суб'єктів суспільного життя. Креативним можна назвати те суспільство, яке прагне до змін, удосконалення, або поліпшення, оскільки становить певну сукупність індивідів і функціонує на основі єдності умов життєдіяльності людей як визначального системоутворюючого чинника.

Тим більше, що за сучасних умов світового розвитку шанси на завоювання лідируючих позицій на міжнародній арені матимуть ті регіони, які в першу чергу будуть привабливими для населення. Наявність сприятливих умов для реалізації творчого потенціалу населення, гарантія їх прав та свобод, можливостей для саморозвитку та вдосконалення

стають важливим аргументом на користь будь-якого регіону. Особливо це відчутно сьогодні, коли людина та її творчий потенціал стали чи не найважливішим ресурсом економічної системи. Підвищення ролі людського ресурсу в креативній економіці стає закономірним результатом становлення нового типу громадського виробництва [5].

Саме тому для креативної економіки, велике значення мають ресурси, представлені на ринку праці. Адже, будь-яке виробництво неможливе без людини. Тільки людина з її творчою енергією здатна створювати і забезпечувати умови для становлення креативної економіки.

Для успішного розвитку творчого потенціалу особистості потрібні розвивати такі якості, які відкривають в ній творця. Основними при цьому є: творча активність, оригінальність, здатність і прагнення до внесення новизни, комбінування ідей, перевтілення мобілізації сил і минулого досвіду, наявність розвиненої уяви і емоційної чуйності, творча ініціатива.

Сьогодні очевидним стає те, що саме від того як використовується людський потенціал в тій чи іншій країні, яким рівнем підготовки до соціальної корисної діяльності вони володіють, і залежить рівень соціально-економічного розвитку країни, а також місце цієї країни на міжнародній арені.

Формуванню креативного класу беззаперечно сприятиме наявність відкритого творчого простору, сприятливого зовнішнього середовища, що дозволяє відтворювати нові ідеї. Крім того наявність сприятливого творчого простору важливим є і з тієї точки зору, що сприяє бажанню людини творчо мислити, здатності віднайти нові форми вирішення поставлених завдань, швидко адаптуватися до нових умов та технологій розвитку.

Однак вагомою проблемою інформаційної відкритості сучасного ринку стає незахищеність креативних продуктів від незаконного (піратського) використання та тиражування. Звичайно, творцям-розробникам та виробникам – необхідно захищати свій продукт. Інструментом такого захисту стає авторське право.

Роль держави в цьому аспекті полягає передусім у забезпеченні захисту інтелектуальної власності. Важливо не тільки віднайти дієві способи захисту предметів інтелектуальної власності від несанкціонованого відтворення, плагіату, але передусім - забезпечити правову охорону і застосування відповідних заходів покарання за подібну поведінку.

Саме тому необхідною умовою становлення креативної економіки в регіоні має стати формування системи правового захисту діяльності креативних індустрій та інтелектуальної власності.

Разом з тим важливою умовою формування креативної економіки виступає також збереження культурної самобутності та ідентичності регіонів. Для України дане питання підсилюється ще й поглибленням європейської інтеграції. Зберегти самобутність регіонів, їх індивідуальність та особливість, ось основне завдання на шляху до розвитку. Адже ідея сучасного етапу європейської інтеграції заснована на тому, що культура є одним із важливих чинників вирішення соціально-економічних диспропорцій розвитку, виступає альтернативою у виборі стратегій розвитку.

Широке використання культури у всіх сферах суспільного життя сприяє взаєморозумінню, толерантності й діалогу, зміцнює громадянське суспільство. Організація культурного життя на місцевому рівні, підтримка місцевих традицій та звичаїв є потужним інструментом творчого розвитку громад і соціально-економічного розвитку територій.

Окрім того креативна економіка розвивається і на основі новітніх технологій, що активно використовуються високоосвіченими і творчими фахівцями – людьми високої культури і потужного креативного потенціалу. Таким чином країни, нездатні підготувати достатньо таких фахівців або утримати вже підготовлених, сформувати систему ефективного менеджменту, виховати сучасного споживача, приречені на відставання розвитку, а єдино можливе середовище для формування висококласного, творчого людського капіталу – середовище якісної освіти, високої, динамічної, доступної широкому суспільному загалу культури.

Отож, як стверджують провідні науковці у сфері розвитку креативних індустрій Ф. Матарасо та Ч. Лендрі, першочерговим завданням для національної регіональної політики має стати сприяння культурному розмаїттю, захист прав та інтересів меншин без утиску інтересів більшості [3].

Курс на креативну економіку передбачає також зростаючу роль малого та середнього бізнесу, здатного швидше реагувати на нові умови та відповідати вимогам сучасності. Адже найчастіше креативні індустрії представляють саме малі та середні підприємства, що функціонують на регіональному ринку, але прагнуть вийти на міжнародний рівень

ведення бізнесу.

Мале підприємництво оперативно реагує на зміну кон'юнктури ринку, надає економіці необхідну гнучкість. Розвиток та формування креативного підприємництва сприятиме перетворенню творчого та інтелектуального ресурсу в «творчий продукт».

Необхідною умовою розвитку креативної економіки стає стратегічне лідерство регіонів у боротьбі за нові ринки та розвиток, здатність швидко змінюватися та пристосовуватися до нових умов розвитку. У світовій практиці уже давно доведено, що здатність адаптуватися до поставлених вимог та умов дозволяє успішно реалізовувати програми розвитку, вийти на якісно новий рівень.

Це питання підсилюється і тим, що в умовах креативної економіки основним елементом глобальної конкуренції виступає не боротьба за розширення ринків збуту та залучення інвестицій, а суперництво ключових гравців міжнародної економічної арени за можливість використання ноу-хау таланту високоосвічених і компетентних працівників. Рівень освіти та професійної кваліфікації місцевого населення не тільки визначає здатність регіону до створення інноваційної продукції та підвищення продуктивності праці, але й визначає його роль в глобальній виробничій системі. Необхідно також підкреслити, що в умовах глобалізації та нівелювання економічних бар'єрів для вільного переміщення потоків інформації, капіталів, працівників принципово важливим чинником конкурентоспроможності регіону виступає його здатність залучити та втримати талановитих працівників [1, с.10].

Стратегічне значення для креативної економіки має також ступінь володіння високими технологіями. В цьому контексті слід звернути увагу на культурну, естетичну і технологічну підготовку населення. Саме вони визначатимуть розвиток економіки на десятиліття вперед. Мова йде про нано-, біо- та інформаційні технології, системи штучного інтелекту, новітнє матеріалознавство, комп'ютерну освіту.

Тому важливим залишається питання здатності споживачів користуватися такими новинками та розробками, ступіть їх освіченості, рівень культурно-естетичного смаку. На споживчому рівні необхідно володіти інформаційними та комунікаційними технологіями, аби мати доступ до нових креативних товарів та послуг.

Для розвитку креативної економіки надзвичайно важливим є також характер споживачів, які будуть споживати товари креативної економіки. В цьому контексті важливим є матеріальна забезпеченість потенційних споживачів креативних товарів та послуг та високий рівень інтелектуального розвитку. Щоб попит на такі товари був достатньо високим, необхідно забезпечувати такі умови розвитку, які б розширювали коло заможних верств населення [2, с.118]. Це важливо перш за все тому, що товари та послуги креативної економіки не є предметами першої необхідності, вони будуть користуватися попитом у тих споживачів, які мають достатньо фінансових засобів для задоволення основних споживчих потреб.

Загалом, як зазначають українські науковці Н.А. Мікула та О.І Дацко для приваблення творчого класу в регіоні ключовими факторами є [4]:

- можливість реалізації власного творчого потенціалу;
- рівень привабливості території для проживання;
- рівень оплати праці;
- розвиток інфраструктури.

Причому відсутність можливостей самореалізації творчих осіб є однією із найвагоміших причин, що стимулюють їх міграцію, і відповідно їх відтік до великих міст або за кордон, де їм надається можливість реалізації власного потенціалу. Натомість спостерігається зростання кількості низькокваліфікованих іммігрантів, зростання кількості яких має негативний вплив на рівні різних підсистем регіону [4].

Крім того, якісне та ефективне функціонування сектору креативної економіки можливе при умові розвиненого інноваційно-виробничого, фінансового, інституціонального, освітнього комплексів, а також розвиненого ринку інновацій.

Основою інфраструктури креативної економіки в цьому випадку стають університети і їх якісна робота, як в сфері підготовки фахівців, так і у науково-дослідній діяльності. Крім того вони стають важливим джерелом конкурентних переваг, виступають рушійною силою освіти і розвитку талантів, що тісно пов'язана з розвитком інтелектуального капіталу, інноваціями і новими технологіями.

Адже саме освіта виступає базовою сферою відтворення людського потенціалу, в якій людина формується як особистість. За своєю суттю вона є інноваційною сферою, оскільки ґрунтується на постійному використанні

нових знань, продукованих науковими установами і вузами. Отримані знання допомагають розкрити сутність людського життя в соціумі. Світорозуміння, світогляд, визначення місця і ролі особистості в суспільстві, засвоєння гуманітарних основ спілкування, норм моралі і моральності, соціокультурний розвиток індивіда роблять людину частиною суспільства.

Висновки. Таким чином, забезпечення базових умов, необхідних для розвитку креативної економіки в регіоні формує нові можливості економічного зростання, підвищує конкурентоспроможність регіонів на міжнародній арені, забезпечує належний рівень життя населення. Повноцінний розвиток креативної економіки можливий тільки в демократичній державі при дотриманні прав і свобод населення, передусім свободи творчості. Саме тому здатність регіонів до формування креативного середовища набуває характеру ключової детермінанти соціально-економічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Брикова І.В. Регіональна компонента підвищення міжнародної конкурентоспроможності країн: автореф. дис.. на здобуття наук. степеня канд. екон. наук: спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / І.В. Брикова. – К., 2008. – 22с.
2. Клоудова Й. Влияние развития креативной экономики на экономически отсталые регионы/ Й. Клоудова // Журнал новой экономической ассоциации. – 2010. - №5. – с.110-125.
3. Матарассо Ф., Лендрі Ч. Пошук рівноваги: двадцять одна стратегічна дилема культурної політики [Електронний ресурс] . – Режим доступу <http://www.lib.azh.com.ua>
4. Мікула Н., Дацко О. Зміни методологічних підходів до формування стратегій регіонального розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/index.php?operation=1&iid=32>
5. Разнодежина Э.Н. Человеческие ресурсы: их роль и значение [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.uecs.ru>
6. Флорида Р. Креативный класс: люди которые меняют будущее. – М.: Издательский дом «Классика XXI». – 2011. – с.432.
7. Хокинс Дж. Креативная экономика. Как превратить идеи в деньги. – М.: Издательский дом «Классика XXI». – 2011. – с. 205.
8. Лэндрі Ч. Креативный город. – М.: Издательский дом «Классика XXI». – 2011. – с.399.